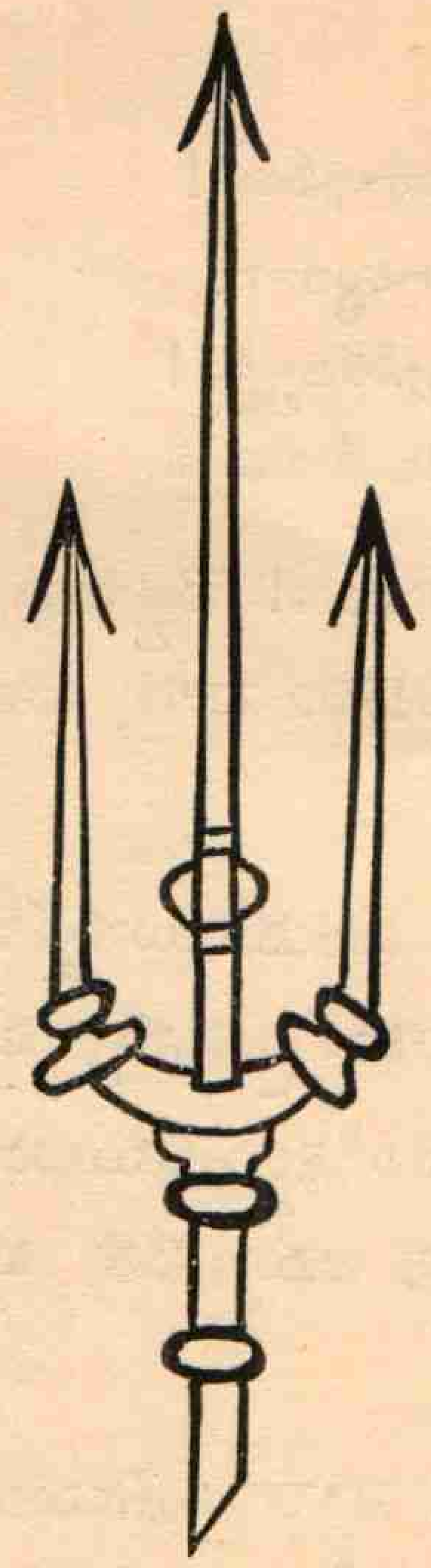

త్రిశూలము

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

★

మూఁడవయంకము

[ప్రవేశము : బిజ్జలుఁడు, ఒక మంత్రి.]

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవునినుండి యేమని వర్తమానము వచ్చినది?

బెజ్జ:— మహాప్రభూ! జగదేవదండనాయకులు పోయి కోటను ముట్టడివేసిరఁట. నాల్గురోజులు ముట్టడియైనతరువాత కోటగోడలో నొకచోట రంధ్రముచేసి సైనికులను బాఱఁద్రోలి మనవారు లోనఁ బ్రవేశింపఁబోయిరఁట. ఇంతలో రెండువేల కాకతీయుల గుఱ్ఱపు ఫౌఁజు తానచ్చోటికి వచ్చి జగదేవుని సైనికులను బాఱఁద్రోలి రెండుగడియలకాలము కోటవెలికివచ్చి యుద్ధము చేసిరఁట. మనవారికిఁ బ్రతిపక్షులకుఁ దుములసంగరము జరిగెను. ఆయుద్ధానంతరము చూడఁగా మరలఁ గోటగోడ నిర్మింపఁబడియున్నదఁట.

బిజ్జ:—వెలికివచ్చిన రెండువేల గుర్రపుదళమును మనవారు హతమార్చలేదా?

బెజ్జ:—ప్రభూ! ఆయుద్ధములో వేయిమంది చనిపోయిరఁట. కడమ వేయిమంది పలాయితులైరి.

బిజ్జ:—జగదేవుఁడు తెలివితక్కువచేసినాఁడు. కోటగోడలోఁ గొంతభాగము తనకు వశమగుటయు, మఱల నది శత్రుహస్తగత మగుటయునా?

బెజ్జ:—ప్రభూ! ఇది నాల్గురోజులక్రిదంటి వార్త. నేఁడు మరల వార్త రావలయును.

దౌవారికుఁడు:—(ప్రవేశించి) బెజ్జదేవామాత్యులకొఱకనుమకొండనుండి లేఖవచ్చి వేచియున్నాఁడు.

బిజ్జ:—లోనికి రమ్మనుము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును, లేఖ ప్రవేశించి యుత్తర మిచ్చి పోవును.)

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! ఈయుత్తర మేమో చదువుము.

బెజ్జ:—శ్రీజగదేవదండనాయకుఁడు శ్రీబసవేశ్వరుల పాదపద్మములకు నమస్కరించి యుద్ధమంత్రి బెజ్జదేవామాత్యులకు వ్రాయున దేమనఁగా, ఇదివఱకిచ్చట జరిగిన యుద్ధవార్తలు తమ కిదివఱకే తెలియఁజేసితిని. ఇదివఱకు మేము పట్టుకొన్న కోటగోడభాగము మఱల మేము వశముచేసికొంటిమి. కాని శత్రువు లంతఃప్రాకారమునకు బహిఃప్రాకారమునకు మేము పట్టుకొన్నభాగము రెండువైపుల నడ్డుగోడలు కట్టిరి. ఈకోటలోనిసైనికుల చాకచక్యము నా కబ్బురము గొల్పుచున్నది. ఈ యడ్డుగోడల మూలముగాఁ గోటగోడ పట్టుకొనియు ఫలము లేకపోయినది. ఆ యిఱుకుగోడల మధ్య యుద్ధమున కవకాశము లేదు. నిన్నసాయంకాలమున నొకవేయిదండు కోటవెలుపలికి వచ్చి మాకు యుద్ధమిచ్చినది. దానిని సంపూర్ణముగా నాశనము చేసి

తిమి. శ్రీబసవేశ్వరుల దయయున్నచోఁ గొలఁది దినములలో శ్రీశ్రీత్రిభువనమల్లబిజ్జలమహాదేవుల విజయపతాకము హనుమకొండపై నెగురఁగలదు.—విధేయుఁడు, జగదేవదండనాయకుఁడు."

బిజ్జ:—బెజ్జదేవా! జగదేవుడు క్రమక్రమంబుగాఁ బరాక్రమింపఁగలఁడు. జగదేవునకుఁ జాలినదండనాథుఁడు హనుమకొండలో లేఁడు.

బెజ్జ:—మహారాజా! విడియుద్ధముననైనచో జగదేవుఁడు గెలువవచ్చును. కాని కాకతీయులు కోటగోడ వెనుక సురక్షితులైయుండగఁ గొంత గెలుచుట కష్టమే యగును.

బిజ్జ: —బెజ్జదేవా! ఇంక ననుమానమేనా? బసవేశ్వరుఁ డెవరనుకొనుచుంటివి. సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడు. ఆయన మనల నొక్క-హన్మకొండయే కాదు, భారత దేశమంతయు మనచేత గెలిపించి కాలచుర్యపతాకక్రింద నేలించును. ఒక్క-భక్తుఁడు మడివాలు మాచయ్య బిజ్జలుని తల తనపాదములకుఁ దగిలించుకొనెనే. నందియవతారమైన బసవఁ డేమిచేయలేడు?

బెజ్జ:—బసవేశ్వరుఁడు తలంచుకొన వలయునే కాని యేమిచేయలేరు? నేను సెలవు తీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరుని సాహాయ్యముతో సర్వదేశములు గెలిచి నాపతాక మెగిరించెదను. ద్వారసముద్రపు హోయిసాలులు, దేవగిరి యాదవులు, హనుమకొండ కాకతీయులు, దక్షిణమునందలి చోళ పాండ్యులు కాలచుర్యచక్రవర్తిపాదములయందుఁ దలలు మోపవలయును. నందిరాజు నాకోటయం దమాత్యుఁడా! శత్రువులకోటలు కొమ్ములతోఁ గ్రుమ్మించి గిట్టలతోఁ దన్నించి పగిలించెదను. శివభక్తుల కేది వశముకాదు. ఆకాశములో వస్త్రములమూట యిరియించిన మహాత్తు చాకివానికిఁ గలుగ, బసవఁ డేమిచేయలేఁడు? స్పృశించి యాకాశమును మూర్తికట్టించఁగలఁడు. నీరు కంబములుగా నిలఁబెట్టఁగలఁడు. గాలి మూటగట్టి సైన్యము లువ్వెత్తుగా నుప్పరవీథి కెగయింపఁగలఁడు.

(బసవేశ్వరుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—(అంజలి పూని)

శ్లో. పక్షీంద్రవాహనతపోబలసాధనీయ!
సర్వేశ్వరోల్లసితవాహన లాల్యమాన!
కాపాలిరూపసముపేత పునీతదృష్టే!
శ్రీవజ్రశృంగ వృషభాధిపతే నమస్తే.

బస:—బల్లహచూడామణీ! బెజ్జదేవునివలన హనుమకొండ వృత్తాంతము వింటిని. వార్త విజయసూచకముగా నున్నది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీదయయున్నచో ననుమకొండయనఁగా నెంత? నీవు నాకుఁ బ్రసన్నుఁడవు గమ్ము. మూఁడులోకములు గెలిచి సంగీశ్వరునిముందు కుడికాలికి మువ్వకట్టెదను. సర్వదేశ జనులచేత హృదయలింగములు కట్టించెదను.

బస:—మహారాజా! నారాజనీతియంతయు నీకుఁ గైవసము చేసితిని. వలయునయేని యుద్ధరంగమున నీమొనమొగదల నాయసువులు బలివెట్టెదను. నేనే నీకమ్ముడువోయితిని. నీయాజ్ఞకొలఁది నన్ననుసరింపఁ జేసికొనుము. నేను సెలవుతీసికొని———.

బిజ్జ:—ఇంటియొద్ద నేమైనఁ బని యున్నదా?

బస:—పని యేమియును లేదు. మనస్సు స్వస్థముగా లేదు.

బిజ్జ:—అట్లయినచో వినోదార్థము చదరంగ మాడుదము.

(ఇర్వురును గ్రీడారంగమునకు బరిక్రమింతురు.)

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! ఈతెల్లపౌజు నాది. ఎప్పుడును భూపతియే తెల్లపౌజుతో నాడవలయుఁగదా! నీవీనాఁడు తెల్లపౌజుతో నాడుము. నేను నల్లపౌజు తీసికొందును.

బస:—మహాప్రభూ! భూమిపతి శివునియవతారము. ఆయనకొఱకై వినియోగింపఁబడిన వస్తువులు పరులుపయోగింపరాదు.

బిజ్జ:—రాజు శివునియవతారమని యాగమములందుండవచ్చును. నీవు ప్రత్యక్షశివుఁడవు. తెల్లపౌజుతో నీవే యాడుము.

(ఆడుచుందురు.)

బస:—రాజా! నీయేనుఁ గిటు మంత్రిచేత నటు బంటుచేతఁ జావనున్నది.

బిజ్జ:—బసవా! నీయనుగ్రహ మున్నదో నా బంటును బైకిఁద్రోసి నాయేనుఁగును మఱల బ్రదికించు కొందును.

(నీల ప్రవేశించును.)

శివగిరిచాప విభో, విభో విభో, శివగిరిచాప విభో
కనకభూమిధర క్రమచాపధర,
కామాక్షీహృదయాధినాథ గురు— శివగిరి.

భసితలేపమధురాభిరామతను,
బాలచంద్ర శకలాభిరామశిర,
వారాహీకృతసేవ దేవ గురు— శివగిరి.

చాముండీకరతాళ నాట్యపద,
జలజమోహనాకార గురూ గురు,
శర్వాణీ మధురార్ధభాగగురు— శివగిరి.

(నీల తొంగిమాచి సిగ్గుపడి పాఱిపోవును.)

బిజ్జ:—(పకాలున నవ్వి) బసవా! నీవు మానీల నెఱుఁగుదువా?

బస:—నే నెప్పుడు దర్శనము చేయలేదు.

బిజ్జ:—ఆమె నిన్నెఱుఁగునఁటగదా!

బస:—ఆమె న న్నెట్లెఱుఁగును?

బిజ్జ:—నిన్నెఱుఁగుదునని నాతోఁ జెప్పినది.

బస:—ఆమె రాజకుమార్తె. నే నామెను జూచుటకే వీలులేదు. న న్నెప్పుడైన నామె దూరము నుండి చూచియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవా! నీవు కొన్నిలక్షల గీతములు వ్రాసితివఁట గదా! నే నొక్క గీతమును వినలేదు. మా నీల పాడినగీతమును విన్నావా?

బస:—ఇప్పుడే విన్నాను.

బిజ్జ:—ఇదిగో, నా యేనుఁగు మఱల బ్రదికినది. మా నీల గొంతుక యెట్లుండును? ఆమె పాడెడు పాటలన్నియు నామె వ్రాసినవే. ఆమె వ్రాసినవి కావు. ఆమె పాడెడివి. తా నట్లు పాడుచుంటినని యామెకుఁ దెలియదు.

బస:—రాజా! నీ మంత్రి చిక్కువడ నున్నాఁడు. నీ శకటులు గుఱ్ఱములు బంట్లు నెక్కడి వక్కడ చెదరి పోయినవి.

బిజ్జ:—బసవా! నా ఫౌజునంతయు మహామాత్యుఁడవని నీ చేతిలోఁ బెట్టితిని ఇట్లుచేయుట నీకు న్యాయము కాదు.

బస:—మహారాజా! నీ ఫౌజు నా చేతిలో సురక్షితముగా నున్నది. నా ఫౌజునే నీ చేతిలోఁ బెట్టి పాడు చేసినాను.

బిజ్జ:—రెండు ఫౌజులును సరిచూచు కొన లేవా?

బస:—(కనులు మూసికొని లేచి నిలుచుండి చేతులు పైకెత్తుచున్నాఁడు.)

బిజ్జ:—బసవా! ఇది యేమి? మాట మాటాడుచునే తన్మయత్వము పొందెదవు. ఓడకు మోడకు మనెదవు. ఇసుమంత బూడిద నొసలఁ బూసినను మసలక కొండంత మరు లొందుననుట తెల్లమయ్యెను. చెల్లరే బసవయ్య శివమరుల్ కొంటివో, భక్తిరసము తలకెక్కెనో.

బస:—రాజా! భక్తి తలకెక్కను లేదు, మరులును గొనలేదు. త్రిపురాంతకుని గుడి తూర్పుదిక్కునఁ గపిలేశ్వరమం దొకతపసి నిత్య మాఱుపుట్లపాలతో శైవాభిషేకము చేయుచున్నాఁడు. ఆపాలు కాలువలుకట్టి వీథులందుఁ బ్రవహింపఁగా నేనుఁగులు త్రొక్కి బురదయైనది. ఒకగొల్లది చల్ల నమ్ముకొనుచు నాయొంపిలోఁ గాలుజాఱి పడఁబోవుచు నన్ను బసవరోయని పిలిచినది. నేను దానిని బడకుండఁ బట్టుకొంటిని.

బిజ్జ:—(పకాలుననవ్వి) అవునయ్యా! వృషభావతార! మంచిదయ్యా! బసవదండనాథుడా! చాగుచాగు, మహావీరశైవ! నిన్ను మే మిదివఱకే దేవుఁ డనుకొనుచున్నాము. ఇంకను మమ్ము నమ్మించుటకుఁ బ్రయత్నము లెందులకు?

బస:—(కోపముతో) రాజా! వెక్కిరింపుమాటలెందులకు ? కబురంపి యాగొల్లదానిఁ గనుఁగొనవచ్చును. అది పడఁబోవునప్పుడు చూచినవా రున్నారు. వారినిఁ గనుఁగొనవచ్చును.

బిజ్జ:— మీరిచ్చటనుండి కదలరాదు. ఎవఁడురా అక్కడ!

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—శివభక్తుఁడా! ఏగొల్లదానికొఱకు వెదకుమందువు ?

బస:—అది నల్లనిది. దానికిఁ బెద్దముక్కర యున్నది. ముంతకొప్పున్నది.

బిజ్జ:—గొల్లవాండ్రంద అట్లేయుందురు.

బస:—పొట్టిది, తొగరురంగుచీర కట్టుకొన్నది.

బిజ్జ:—(నవ్వి) ఇవికూడ గుర్తులు కావు.

బస:—అది మహాభక్తురాలు. దానిశరీరయష్టి యందు శివుఁడు నివాసమున్నాఁడు. దానిసంధిబంధము లందుఁ బరమశివుఁడు జంగమలింగమై యున్నాఁడు.

బిజ్జ:—బసవా! మహామాత్యుఁడవు. ఇంతకన్న నే నభినయించితినని చెప్పరాదా ?

బస:—నే నబద్ధము చెప్పుచుంటిననియా? దానిని నేను జూచినట్లు వర్ణించితిని. ఆగుమాగుము. దానిపేరు కళియంబ. అది కళ్యాణకటక ముత్తరదిశయందు రాజవీథి దీపిక చిట్టచివరిది దాటిన నాల్గవయిల్లు.

బిజ్జ:—ఓరీ! నీవు పోయి వెంటనే దానిని బిలుచుకొనిరమ్ము.

(దౌవారికుఁడు నిష్క్రమించును.)

(నీల పాడుచుఁ బ్రవేశించును.)

ఉమ నీవు చూచుచూ ఊరకున్నావా
తమరు విసమును స్వామి ద్రాగించినారా ?
ఒకజోలి కేగునా ఒకసొంటి కేగునా
ముకుకంటినడుమ తనమూర్తి చూచెడు సామి
ఒక్కరొక్కరు చేరి యుసికొల్పినారా
చక్కఁ జచ్చిన వాఁడె చచ్చునన్నారా— ఉమ నీవు.
కోర్కి చెట్టు నొకండు కోర్కులావు నొకండు
లచ్చి నొక్కఁడు తేనెలప్ప యింకొక్కఁడు
మ్రుచ్చిలించినవారు మురిసిపోయారా
పచ్చివిసమును స్వామిఁ బట్టియిచ్చారా— ఉమ నీవు.
విసము త్రాగెడువేళ విసము మండెడువేళ
విసము చంపెడువేళ నెత్తు లెత్తెడువేళ
దూరాన నిలఁబడి యూరకొన్నారా
వీరులై యందఱూ వెలిపెట్టినారా— ఉమ నీవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఈపాట నీ విదివఱకు వింటివా?

నీల:—విన్నాడు, విన్నాడు.

బస:—విన్నాను, విన్నాను.

బిజ్జ:—నీవు నీల నిదివఱకుఁ జూచితివా?

నీల:—చూశాడు, చూశాడు.

బస:—చూశాను, చూశాను.

బిజ్జ:—ఇంతకుముందు చూడలేదంటివికదయ్యా! నీలా! బసవేశ్వరుఁడు ని న్నిదివఱకు చూడలేదట.

నీల:—చూడలేదా? చూశాడు, మఱచిపోయినాఁడు.

బిజ్జ:—ఏమయ్యా! ఎక్కడచూచితివి?

బస:—ఎక్కడచూచితినా? ఎక్కడచూచితినా?

నీల:—ఎక్కడచూశావో నేను చెప్పనా ?

బస:—

నందికొమ్ములనడుమ నాట్యమాడితి వీవు
నందికాళులమధ్య నాట్యమాడితి వీవు
తెలికొండకొడుపుపై తొలియెద్దుమునమపై
నాఁడు పాడితి వీవు, నాఁడు ఆడితివీవు.

నీల:—ఆ; గుర్తుకు వచ్చింది.

బస:—మళ్లీ యివ్వాళ కనపడ్డావు.

(దౌవారికుఁడు ప్రవేశించును.)

దౌవా:—మహారాజా! గొల్లది యాజ్ఞవేచి యున్నది.

బిజ్జ:—లోనికిఁ దీసికొనిరమ్ము.

(గొల్లది ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—నీపేరేమి?

గొల్ల:—కళియంబ.

బిజ్జ:—నీవు గంటక్రింద నెక్కడనుంటివి?

గొల్ల:—చల్లఅమ్ముతూ వీథివెంట పోతున్నాను బాబా!

బిజ్జ:—అప్పు డేమిసంభవించినది.

గొల్ల:—ఏమీ జరగలేదు. చల్లమ్ముకోవడం అప్పటికే అయిపోయింది. ఇంటికి వెళ్లాను.

బిజ్జ:—దారివెంట నెక్కడనైనఁ బడితివా?

గొల్ల:—పడలేదు బాబూ, కాదు, కాదు, పడఁబోయినాను స్వామీ!

బిజ్జ:—మఱి యెందుచేఁ బడలేదు ?

గొల్ల:—ఎవరో రెండుచేతుల్తో నన్ను పట్టుకున్నారు. నేను కుడిచెయ్యిమాత్రమే చూశాను. ఆచేతికి బంగారపుకడియం ఉన్నది. వేళ్లకు ఉంగరా లున్నవి.

బిజ్జ:—ఆ మనుష్యుని చూడలేదా?

గొల్ల:—నేను లేచి నిల్చుని చీరసర్దుకొని చూసేవఱకు మనిషి యెవరూ కన్పించలేదు.

బిజ్జ:—ఆచేయి గుర్తుపట్టఁగలవా?

గొల్ల:—చిత్తము, దేవరా! గుర్తుపడతాను.

బిజ్జ:—(బసవేశ్వరున కడ్డునిలుచుండి యాయన చేయి వెనుకనుండితీసి ముందుకుఁ జూపును.)

గొల్ల:—ఇదే చెయ్యి బాబూ! బొటనవ్రేలు చంద్రవంకల్లే తిరిగిఉంది.

బిజ్జ:—ఈచేయి యెవరి దనుకొందువు?

గొల్ల:—మహారాజా! తెలియడంలేదు,

బిజ్జ:—నీవు పడఁబోవుచు నెవరినైనఁ బిలిచితివా?

గొల్ల:—బసవరో అని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఎవ రాబసవయ్య?

గొల్ల:—మారాజా! మాయింట్లో బసవఁడిపూజ చేస్తూఉంటాం. ఆయన నందీశ్వరుఁడు. ఆయన్ని పిలిచాను.

బిజ్జ:—ఈరాజ్యములో మంత్రి యెవరే?

గొల్ల:—నాకుఁ దెలియదు మాదొరా!

బిజ్జ:—నే నెవరను?

గొల్ల:—నాకు తెలియదు మారాజా!

బిజ్జ:—వెనుకకు మళ్లి చూడకుండఁ బొమ్ము.

(బసవని కంజలిపట్టి)

జయ జయ బసవాంశా సత్యసద్భక్తివాసా
జయ జయ శివగోత్రా సత్ప్రసాదైకపాత్రా
జయ జయ భవదూరా! శాశ్వతైకాంగవీరా !
జయ జయ బసవాఖ్యా సంవిదాశ్చర్యసౌఖ్యా.

నీల:—

బసవని ముంగాలిగంటు పలపల నవ్వింది వెంట
బత్తిరాజనాలపంట పడియె వచ్చి శివునియింట
బసవని కొమ్ముల తలతల బసవని ఫాలపు మిలమిల
వెండికొండ వెలుగువల్లి వీతెంచిన విరులమల్లి—బసవని.

బిజ్జ:—

ఆద్యా, నమస్తే; వేద్యా, నమస్తే;
తత్త్వ, నమస్తే; చిత్త్వ, నమస్తే;
భావ, నమస్తే; భావి, నమస్తే;
సద్గురు, బసవస్వామిన్, నమస్తే.

నీల:—

నీగంగడోలు నను గోఁకనిచ్చేవా
నీమూపురముపైని యెక్కనిచ్చేవా
నీతోఁకకుచ్చుల్లు నిమురనిచ్చేవా
మేల్ ప్రత్తివిత్తులు మేపనిచ్చేవా?
బసవ బసవా నిన్ను పట్టనిచ్చేవా
నీకడానగునొడల్ తాఁకనిచ్చేవా?

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నాయవిశ్వాసమును మన్నింపుము.

బస:—మహారాజా! భక్తి రెండువిధములు. ఒకటి సహజము. రెండలవఱచుకొన్నది. నాకుఁ బూజావేళ యగుచున్నది. నేను సెలవుతీసికొందును.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—నీలా! నీవు బసవేశ్వరు నెచ్చట చూచితివమ్మా!

నీల:—వెండికొండలో? రోజూ అమ్మవెల్లి స్నానం చేస్తుందే చిన్నమెరుపులవాగు, ఆవాగుప్రక్కను ఒకరోజున బసవఁడు కొమ్ములతో తెల్లమట్టి కుమ్ముతున్నాఁడు. మన్ను క్రింద రాలినకొద్దీ రత్నాలు పడుతున్నవి. నేను పోయి రెండురత్నా లేరుకొందా మనుకొన్నాను. బసవణ్ణిచూస్తే పొడుస్తాఁడేమో అని భయం వేసింది. నేను రోజూచూసేబసవఁడే కదా అని దగ్గరకు వెళ్లాను. అతఁడు నన్ను కుమ్మాలేదు; తన్నాలేదు. అతనికాళ్లక్రింద రత్నా లేరుకున్నాను. అతఁ డూరుకున్నాఁడు. నే నేరుకున్నంతసేపూ అతఁడూరుకున్నాడు. అదీ మాయిద్దరికీ స్నేహం; అప్పటినుంచి చాలాసార్లు కలుసుకున్నాం.

బిజ్జ:—అమ్మా! నీపే రేమి?

నీల:—శివుఁడిపేరే నాపేరు. శివుఁడు నీలలోచనుఁడు. నేను నీలలోచనను.

బిజ్జ:—తల్లీ! సంగమయ్య మీ వెండికొండ మీఁద లేఁడా?

నీల:—నా కెప్పుడూ కనపడలేదు. ఎవరో ఆ కొండమీఁద చాలామంది శివునివలె వేషాలువేసుకొని ఉంటారు. ఎవరుశివుఁడో, యెవరుకాదో నాకుతెలియదు. ఆకొండపైతట్టున చుట్టూ యెనిమిదికొమ్ములమధ్యలో యలో రత్నాలమేడ వుంది. అందులో శివుణ్ణిమాత్రం నేను బాగా గుర్తుపడ్తాను. నే నెప్పుడూ అక్కడే వుంటున్నానుగా!

బిజ్జ:—నీ విప్పు డిక్కడున్నావుగా!

నీల:—అన్నా!

బిజ్జ:—తల్లీ! యేమిటి?

నీల:—వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకురమ్మన్నారు.

బిజ్జ:—నీ వింతదనుకనుండి యేమిచెప్పుచున్నావు?

నీల:—ఏమిచెప్పుచున్నాను. వదినెగారు నిన్ను పిలుచుకొనిరమ్మన్నది.

బిజ్జ:—నేను వత్తునులే, నీవు పద.

నీల:—(వెళ్లుచు)

నగజక న్నెఱ్ఱవడి, నాథునిజట సడలి
మొగసాలనందిరా జెగరొప్పినాడు
త్రిపురాసురులమాట దేవతలు కబురురా
కపురవన్నెలయెద్దు కాల్దిప్పినాఁడు
విఘ్నయ్యతొండమ్ము విరిసి ఫీంకారింప
భుగ్నాక్షి బసవన్న బుసకొట్టినాఁడు.

బిజ్జ:—తల్లీ! నీవు నాయింటిలో నుండుటచేత నేను ధన్యుఁడనైతిని. నీ వెవ్వరియవతారమో తెలియలేదు.

(త్రిపురాంతకభట్టు ప్రవేశించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీకర్మసిద్ధాంతము తునుకలైపోయినది. మీదేవతలందఱుఁ గాలికి బుద్ధిచెప్పిరి. శివుఁడొక్కఁడే పరదైవతము. బసవేశ్వరుఁడే నంది. బసవేశ్వరుఁడే మోక్షదాత.

త్రిపు:—ఏమి జరిగినది?

బిజ్జ:—ఒకగొల్లదానిని బసవన్న పడకుండఁ బట్టుకొనియెను. మీకుఁ దెలియలేదా?

త్రిపు:—రాచనగరంతయు నీకథనే చిలవలు పలవలుగాఁ జెప్పుకొనుచున్నది. నేనును వినుచున్నాను.

బిజ్జ:—దానికి మీ రేమందురు?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! తమరు బసవేశ్వరుని యందు మిక్కిలి సుముఖులైయుండఁగా నాపూర్వపక్షములు పనికిరావు.

బిజ్జ:—పూర్వపక్షములుచేయుట కిందు వీలే లేదు. గొల్లది వచ్చువఱకు బసవేశ్వరు లిందే యున్నారు.

త్రిపు:—ప్రభువులు మన్నించినచో గొల్లదానినిఁ దీసికొనిరమ్మని పంపించినసేవకుఁడు దానితో నీ సంగతి చెప్పియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—ఈగదిలో నేనును బసవేశ్వరుఁడు నిద్దఱమే యుంటిమి.

త్రిపు:—దౌవారికుఁడు చెవియొగ్గి లోన నేమి జరుగుచున్నదో యని వినియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—గొల్లదివచ్చి యట్లు జరిగినదని యొప్పుకొన నవసరములేదు.

త్రిపు:—అది రాజభయముచేత నట్లు చేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరునకు దానిపే రెట్లుతెలియును? దానియింటిగు ర్తెట్లుతెలియును?

త్రిపు:—తెలియుటయే మఱియు ననుమానమునకు హేతువు. ఇదియంతయు నింతకుఁబూర్వమే యొకపన్నుగడగాఁ జేసియుండవచ్చును.

బిజ్జ:—భట్టారకా! బసవేశ్వరుఁ డట్టియవినీతిపరుఁడందువా?

త్రిపు:—మహాప్రభూ! త్రిభువనమల్ల! బసవేశ్వరామాత్యుని నే నట్లందునా? వాదపద్ధతిని జూపించితిని. బసవేశ్వరుఁడు భక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆయన కర్మ లేదనుట, కులభేదములు లేవనుట యట్లుండనిండు.

గీ. పరమమైన సత్యాచారపరుఁడు తూఁగి
లేదనుట వానిజిహ్వకు రాదు శివుఁడో
నంగిమో యిట్టిరూపమ్ము నంది వచ్చె
నసలు వడియఁ బోసినభక్తిరసము బసివి.

బిజ్జ:—నిజము, భట్టారకా! నిజము. తక్కిన వన్నియు నట్లుంచుఁడు.

గీ. బాలుఁ డున్మత్తుఁడు పిశాచి బసవమూర్తి
ప్రభువు భక్తినిధానమ్మ బసవమూర్తి
మసలు మరులకుఁ దలమున్క బసవమూర్తి
ప్రసరదావేశపరివేషి బసవమూర్తి

(తెర.)

నాల్గవ యంకము

[రాజనగరు ముందు. ప్రవేశము : కొందఱు పౌరులు.]

ఒకడు:—ఓయీ! మనము రాజుతోఁ జెప్పు కోవాలి. ఈబాధలు మనము పడలేము. రాజంటే భయపడ నక్కరలేదుగాని శివభక్తుఁడంటే మనము భయ పడక తప్పకవచ్చింది.

రెం. వాఁడు:—వారికి మనము దగ్గరగాఁ బోరా దఁట. వారు మన మతమును యథేష్టముగాఁ దిట్టవచ్చు నఁట. వారి మతమును మన మేమీ అనరాదు.

మూ. వాఁడు:—మన పెండ్లిండ్లన్నియు శాద్ధపుఁ బెండ్లిండ్లఁట. వాళ్లు చేసికొనే పెండ్లిండ్లే యథార్థమైన పెండ్లిండ్లఁట.

మఱొకఁడు:—ఓయీ! రాజు బసవేశ్వరున కిష్టుఁ డగుటవలన మనయందఱ బ్రతుకు లిట్లు బండ లెక్కినవి.

మొదటివాఁడు:—అందుకనియే రాజు తలఁచిన దెబ్బలకుఁ గొడువా యంటారు.

రెం. వాఁడు:— అయ్యో! ఊరిలో నీతిప్రవర్తన యంతా పోయింది. ఇఱువదివేల మిండజంగాలా! ఇది యంతా మతమా! ఈ నీతీ పాతిలేని వాళ్లందఱు మన కుల మర్యాదలు దక్కనియ్యటం లేదు. పోయి రాజుతో మొఱపెట్టుకొందాము.

(ప్రవేశము బిజ్జలుఁడు)

ఒకఁడు:—మహారాజా! మేము బ్రతుకలేము. బసవని యాశ్రయించుకొని మిండజంగము లూరంతయు బలిసినారు. వారు మా సంసారములు నిలువనిచ్చుట లేదు.

ఇంకొకఁడు:—స్వామీ! మాలమాదిగల దగ్గర నుండి యందఱును శివభక్తులఁట. వాండ్ల కెదురులే కుండ నున్నది. వాండ్లు వచ్చి మా యగ్నులమీఁద నుమియు చున్నారు. మేము వారి నాగలేకుండ నున్నాము.

ఇంకొకఁడు:—త్రిభువనమల్లా! వీరశైవుఁడనని ప్రతివాఁడును దూసినకత్తితోఁ దిరుగుచున్నారు. మా తలలు మా మెడలమీఁద నున్నవో లేవో మాకే యను మానముగా నున్నది.

మఱియొకఁడు:—బల్లహా! వారివలన మాకు హాని జరుగుచున్నది. మహారాజులు మీరు దయచూడ నిచో మాకు బ్రతుకులు లేవు.

ఇంకొకఁడు:—మహారాజా! మా కీమిండ జంగ ములబాధ తప్పింపుము. అయ్యో! చాఁకలివాఁడు భక్తుఁడు. మంగలివాఁడు భక్తుఁడు. ఈడిగవాఁడు భక్తుఁడు. ఎందుకును పనికిరానివారము మేమే.

బిజ్జ:— మేము విచారించెదము. మీరుపొండు.

(పౌరులు నిష్క్రమింతురు. తరువాత పదిమంది భక్తులు వత్తురు.)

అల్లయ్య:—శివా! మహేశ్వరా! మాకు బస వఁడేరాజు. బిజ్జలుఁడు రాజే కాదు. బసవనికి బంటు. మేము బిజ్జలుని లెక్కసేయము.

మధుపయ్య:—ఓరీ! బిజ్జలుఁడు భవి. బసవని యాజ్ఞఅయితే నేను వాఁడితల యెగురవేస్తాను.

మాదిరాజయ్య:—నీలలోహితా! ఉమాప్రాణే శ్వరా! హరహర మహాదేవ? ఓరీ బిజ్జలుఁడుగూడఁ గొన్నాళ్లలో శివభక్తుఁ డవుతాఁడు.

బడవర బ్రహ్మయ్య:—బసవేశ్వరుఁ డడిగిన దెల్లా యిస్తున్నాఁడు. పదండి పోదాము.

కిన్నెర బ్రహ్మయ్య:—నాకు మొన్న బసవఁడు బంగారుహార మిచ్చాఁడు.

కేశిరాజయ్య:—హరహర మహదేవ! నీ వాహా రముతో నేమిచేశావు?

ముసిడిచౌడయ్య:—హరహర మహదేవ! ఏమి చేశాఁడా! రాజవీథి చివరనున్న మిండజంగముదాని కిచ్చాఁడు.

అల్లయ్య:—బసవేశ్వరునియింటికి నేఁడు భక్తు లందఱూ వస్తారా?

మధుపయ్యః—వస్తారు, వస్తారు. మోళిగ మారయ్య, సూరద బ్రహ్మయ్య, సురిగ చౌడయ్య, కలికేత బ్రహ్మయ్య, కక్కయ్యగారు, తెలుగేసు మసనయ్య, తెలుఁగు జొమ్మయ్య, నాకుఁగనిపించి వస్తున్నామన్నారు.

మాదిరాజయ్యః— గండకత్తెర నాచయ్య, కాలాగ్నిరుద్రి, శృంగి బొప్పయ్యగారు, సిగురుచందయ్య, సింగరి మల్లయ్య, కదిరె రెమ్మయ్యలు వస్తున్నారు.

కన్నడ బ్రహ్మయ్యః—సింగరయ్య, వీరమారయ్య, కల్లయ్య, చిక్కయ్య, కక్కయ్యగార్లు నింక మఱికొందఱును నాకంటెముందే బయలుదేరారు.

(హరహరశంభో మహాదేవ యని యందఱు నిష్క్రమింతురు. త్రిపురాంతకభట్టు మఱి యిర్వురు బ్రాహ్మణులు ప్రవేశింతురు.)

త్రిపుః—ఈవీరశైవులగోల యెక్కువగా నున్నది. నేఁడు బసవేశ్వరునియింట లక్షమందికి భోజనములఁట. అందులో వారేదియడిగిన నది యిచ్చునఁట.

ఒకబ్రాహ్మణుఁడుః—లక్షమంది జంగములు దొరుకుదురా?

రెం. బ్రాహ్మణుఁడుః— ఓరి పిచ్చివాఁడా! ఇరువదివేలకుఁబైఁగా మిండజంగములే యున్నారు.

మొ. బ్రాహ్మణుఁడుః—వీరందఱకు బసవామాత్యుఁడు ధన మెచ్చటనుండి తెచ్చును.

రెం. బ్రాః—బసవేశ్వరున కమాత్యుఁడుగా వచ్చు వేతనముతక్క మఱియొండు లేదుగదా! ప్రతిదినమును వేలకొలఁది జంగములకుఁ బెట్టుటకు ధన మెచ్చటనుండి వచ్చుచున్నదో?

త్రిపుః—రాజుగారి బొక్కసము తనచేతిలోని పని. బిజ్జల మహారాజు కాదనునా?

మొ. బ్రాః—ఇట్లు రాజుగారి బొక్కసము ఖర్చుపడినచో రేపు యుద్ధము రావచ్చును, మఱియొక పని రావచ్చును, ధనము కావలదా?

త్రిపుః—పిచ్చివాఁడా! రేపటి యుద్ధముదాఁక నెందులకు? ఇప్పుడు జగదేవుఁడు హనుమకొండపై దాడిపోయి యున్నాఁడు. ఆయన డబ్బు కావలయు నని లేఖ లుఱికించు చున్నాఁడు. బెజ్జదేవుఁ డిటు బసవేశ్వరునితో ననలేఁడు, అటు మహారాజుతో మనవిచేసి కొనలేఁడు.

మొ. బ్రాః—అయ్యా! ఈ రాజ రహస్యములతో మన కేమిపని? అందులో మనము రాజసౌధము ముం దుంటిమి. తలవరు లెవరు విన్నను బ్రాణము మీఁదికి వచ్చును. పోదము; రండు.

(నిష్క్రమింతురు.)

బిః—లోకము పలువిధములుగాఁ జెప్పుచున్నది.

(తరువాత నిద్దఱు తలవరులు ప్రవేశింతురు.)

ఒకఁడుః—ఓరీ! కక్కయ్యా! విన్నావా! బసవేశ్వరుఁడు మొన్న మాదిగ శివనాగమయ్యతో బుజాలు బుజాలు కలిపి రాజవీథిలోఁ దిరుగుచున్నాఁడు. నాకు బలే సంతోషంగా వుంది.

రెం. వాఁడుః—ఆ బసవయ్య ఆ గుడ్డలతోనే రాజసౌధంలోకిఁ బోతాఁడు. రాజుగారినిఁ దాకుతాఁడు. బ్రాహ్మలందర్నీ ముట్టుకొంటాడు. ఇంకఁ గులమేమిటి? వర్ణమేమిటి? హరహరశంభో! మహాదేవ!

మొదటివాడుః—కక్కయ్యా! నీవుకూడ శివభక్తుఁడవైనావా యేమిరా?

రెం. వాఁడుః—అయ్యాము పో! ఇంక బ్రాహ్మణుఁడూ లేఁడు, మాలాలేఁడు; రాజూలేఁడు, బంటూలేఁడు. అందఱూ నొకటే. కాదన్నవాణ్ని తల ఎగరవేస్తాను. బసవఁడియాజ్ఞ పదిదిక్కుల వెలసిన తరువాత రాజెవఁడు, బంటెవఁడు? బ్రాహ్మఁడెవఁడు, పంచముఁడెవఁడు? హరహర మహాదేవ!

(ఇద్దఱు నిష్క్రమింతురు. అల్లయ్య మధుపయ్యలు త్రేచుచుఁ బ్రవేశింతురు.)

అల్లయ్యః—మధుపయ్యా! ఏమి బసవఁడోయి! ఏమిబసవఁడు ? లేదన్నమాట యాయన నాలిక్కలేదు. ఒకభక్తుఁడికిఁ బదిపుట్ల ముత్యాలు దానమిచ్చాఁడు. మఱియొకడికిఁ బదివేల బంగారు నాణెము లిచ్చాఁడు. మిండజంగాలకు వేనవేలు భోగినుల నిస్తున్నాఁడు. తనయింట నేవస్తువడిగినా లేదనక తీసికొని పొమ్మంటాఁడు. హరహర! మహాదేవ! బసవా! బసవా!

మధుపయ్యః—అల్లయ్యా! ఈధనమంతా బసవయ్య యెచ్చటనుండి తెస్తున్నాఁడు.

అల్లయ్య:—హరహర మహాదేవ! బిజ్జలధన ప్రాణాపహారా! బసవా! వృషభేశ్వరా! జయజయ మహాదేవ! (నిష్క్రమింతురు.)

బిజ్జ:—ఈ వీరశైవులు గుంపులు గుంపులుగా గట్టునఁ ద్రేచుచుఁ బోవుచున్నారు. అందఱు ధనరాసులు మూటఁగట్టుకొనియే పోవుచున్నారు. హా హా! బసవేశ్వరా! నిన్ను నమ్మినందుకు మంచిపని చేసినావు! ఇదిగో! బసవామాత్యుని సౌధము. నేను లోనికిఁ బోయెద.

(అంతటఁ దెరయెత్తఁగా బసవఁడు, ఒక జంగముఁ గనిపింతురు.)

బస:—జంగమయ్యా! నీకును శివునకును భేదమేమి? నీ కేమి కావలయునో కోరుము. వెండికొండద్రవ్వి నీకిత్తునా? శివా! సంగమేశ్వర! వెండికొండ యంతయుఁ ద్రవ్వి నీ కిచ్చినను నీది నీకిచ్చుటయేకాని నాది నీ కేమిచ్చుచుంటిని?

జంగము:—బసవా! ఈప్సితవస్తువితతి నీవు హెచ్చుగా నిచ్చుచుంటివని విని వచ్చితిని. నీబాసకూడ వింటినోయీ!

తలపెట్టు లట్టుల పలికెడుబాస
పలుకట్ల నడవడి పాలించుబాస
పలికి బొంకనిబాస పాలివోనిబాస
చల మెడపనిబాస సలిపెడిబాస
కలనైన శివునకు గెలుపీనిబాస
గెలుపు భక్తుల కిచ్చి కీడ్పడుబాస
మృదునైన నొకపరి యడుగనిబాస
యేమివేఁడిన నడుగిడ కిచ్చుబాస
చీమంత యైన వంచింపనిబాస
యడిగిన యర్థంబు గడపనిబాస.

ఈ నీ బాస విని వచ్చితిని.

బస:—సంగమా! నీ కేమి కావలయునో యడుగుము. తల కోసియిచ్చెదను. నాయాలి నమ్మి యిచ్చెదను. నా బిడ్డతల ద్రుంచి యిచ్చెదను.

జంగము:—బసవా! శివభక్తులందఱు శివు లందువుకదా! నీ కరుణవలన నందఱు జంగములకు సర్వైశ్వర్యములు నున్నవి. కట్టఁ బులితోలున్నది; తాల్ప జడలున్నవి; మ్రోగింప డమరువు లున్నవి; బసవఁడను భిక్షాపాత్ర చేతిలో నున్నది. నాకు నివియన్నియు నున్నవి. బసవా! బసవా! నాకు మూఁడవ కన్ను లేదోయి. చక్కన సంగమేశ్వరుఁడౌదునేని గ్రక్కన మూఁడవ కన్ను నాకిమ్ము.

(అని తడవుకొనుచున్నాఁడు.)

బస:—(హఠాత్తుగా గోడనున్న యద్దము తీసిజంగమయ్యకుఁ జూపించి, ఖడ్గముదూసి)

సంగమేశ్వర ప్రాణలింగ యో సంగ
హా! యెఱుఁగనె నీదుమాయ నే నకట
ముకురంబులోపల ముక్కన్ను నీకు
నకలంక సహజంబ యదె చూడుమయ్య.

(జంగమయ్య యంతర్హితుఁ డగును.)

బస:—(కత్తి విదలించుచు)

.........,చాపందపంద
యోడకుమోడకు మోరోరిసంగ
ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

ఓరిసంగా! పారిపోయితివా? నిన్నెప్పుడు నే నొక్కకాని యడుగలేదే! సత్యమాహేశ్వరులిండ్ల నిన్నుఁజూచుచు నెఱుఁగలేనా? దాసయ్యవలె నిన్ను నిధులిమ్మంటినా? సిరియాళునివలెఁ గొడుకు నిమ్మంటినా? కరికాలునివలెఁ గనకవృష్టి గురిపించుమంటినా? కుమ్మరగుండయ్యవలె మిండజంగమురాండ్ర నిమ్మంటినా? సంగా! సంగ! నీభక్తులయిండ్లలో నుచ్చిష్టము మాత్రమే నాకుఁ జాలునే. సంగా! సంగ! కాటకోటయ్య, పుష్పదంతుఁడు, దేవయ్య, నమినంది, మాపిళ్లనయనారు మొదలైన మాభక్తులే నీయింట నన్నిపనులకు నైనవారు. నిన్నడుగవలసినపని నాకు లేదు. నీయింట నియోగము కలవా రందఱును మావారలై యుండఁగా నా కేమి కొఱఁతోయి సంగా! నా కేమి కడమ! ఏమైన నడుగు నీ కిచ్చెద నింక! మానంబు వదలిన మఱి తల్లడిలిన మానుగాఁ బ్రమథులయాన నీయాన.

(నృత్యము సేయుచు)

సంగా! సంగ!

కాలకూటము కుత్తుకకు రాకమున్న
క్రాలుపురంబులు కాలకమున్న
గౌరివివాహంబు కాకటమున్న
యార నజాండంబు లలరకమున్న
తివిరి మూర్తులు నెన్మిదియు లేకమున్న
భువి హరిబ్రహ్మలు పుట్టకమున్న

అటనున్న యటనున్న యటనున్న మున్న
యిట నీవు నాస్వామి నేను నీబంట. (మూర్ఛపోవును.)

బిజ్జ:—బసవా! బసవ! నేను, నేను.

బసవేశ్వరుఁడు:—(లేచి) సంగా! మఱల వచ్చితివా ? ఏమికావలయునో కోరుకొనుము.

ఓడకు మోడకు మోరోరిసంగ
ఓడకు మోడకు మొకటియు నొల్ల.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నేను బిజ్జలదేవుఁడను.

బసవేశ్వరుఁడు:—మహారాజా! తమ రెప్పుడరు దెంచితిరి?

బిజ్జ:—అమాత్యా! నీగృహ మంతయు నింత కల్లోలముగా నున్న దేమి?

బస:—మహారాజా ! ఏమియును లేదు. పరమేశ్వరుఁడు లక్షరూపములతో జంగమయ్యలుగా వచ్చుచున్నాఁడు, పోవుచున్నాఁడు. ప్రభువులకు నామాటయందు విశ్వాసము లేదు.

బిజ్జ:—ఉన్నది. బసవా! నీవే శివుఁడవు. వేఱే శివుఁ డెవ్వరు? నీముందు శివుఁడు పంద. ఓరీసంగా! భయపడి పాఱిపోయితివా? మా బసవనిముందు 'చా పంద పంద యోడకు మోడకు మోరోరిసంగ!

(తెరలోఁ బెద్దధ్వని)

బస:—మహారాజా ! ఆమహాధ్వని యేదియో చూడవలయును. తమరు కాల్నడ నాయింటికి రావచ్చునా? రాజప్రాసాదమునకుఁ బోదము పదండు.

(పరిక్రమింతురు.)

శివనాగుమయ్య (ప్రవేశించి) బసవా ! బసవ ! నన్నుఁ గౌఁగిలించుకొనుము. సంగమయ్య నీకు సాక్షాత్కరించెనఁటగదా! ముక్కన్నుకోసము తడుముకొనెనఁటగదా. ఆసంగఁ డేదారిని బోయినాఁడు?

బస:—(కౌఁగిలించుకొని, మఱలఁ గౌఁగిలించుకొని) ఈదారినే పోయినాఁడు. నీగుండెలోనికిఁ జొచ్చినాఁడు. నాగుమయ్యా! నన్ను మోసము చేయుచున్నావా? నీవే సంగమయ్యవు.

బిజ్జ:—బసవా! ఇతఁ డెవరు?

(త్రిపు రాంతకభట్టు, బ్రాహ్మణు లిర్వురు బ్రవేశింతురు.)

మొ. బ్రా:—అడుగో! బసవయ్యయు మాల నాగయ్యయు నొకరిపై నొకరు పడిపోవుచున్నారు.

రెం. బ్రా:—అయ్యా! మనకు దిగు లెందుకు? రాజుగారు దగ్గరనుండియే యట్లు చేయించుచున్నారు. మనము పోయి యెవరితోఁ జెప్పుకొనవలయును?

త్రిపు:—అతఁడు మాలవాఁ డని రాజుగారికిఁ దెలిసియుండదు. (సమీపించి రాజుతో) మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు నాకు సమారాధ్యుఁడు. ఆయన

సెగకను మాటుపెట్టుకొని చేతి త్రిశూలము నెండికొండలో
నిగుడాను గుప్తముంబఱచి నీలగళంబునఁ గానిపింపకుం
డగ చిఱుబూది రాచి ప్రకటమ్మగు నద్రిసుతార్ధభాగముం
సొగసును బూరుషార్థముగఁ జొన్పి సమాగతుఁడౌ నుమేశుఁడౌ.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవఁడు సాక్షాత్పరమేశ్వరుఁడే.

త్రిపు:—ప్రభూ! అంతియే కాదు.

ఇంచువిల్తునకుఁ గోపించి ముక్కన్నులో నావిరేగిన మెఱుపగ్గి కాఁడు
ముప్పురమ్ములు వెన్ను మోపిన యమ్ముచేరాలునిప్పులు తెచ్చు రాగ కాఁడు
ఇలయెల్ల తుదిసుబ్బటిలఁజేయు గగ్గోలు కడమంట మండించు గబ్బి కాఁడు
కడలిలో విసముబ్బి కడకుఁద్రోసినమంట గొంతుపట్టఁగఁ జూచుగుండ
శీతనీహార కర్పూరహారి హీర [కాఁడు
హారముక్తాఫలోదారచారుమూర్తి
యల్పుఁడే శైవభక్తి ధురార్తశైవ
వీరసామ్రాజ్యపతి బసవేశ్వరుండు.

బిజ్జ:—భట్టారకా! నిజము, నిజము. బసవేశ్వరుఁడు గరళసర్పక్రోధములంటని సచ్చిదానందమూర్తి యైన శివుఁడు.

త్రిపు:—ప్రభూ! కాని బసవఁడు వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములను బాడుచేయు చున్నాఁడు. ఆశివనాగుమయ్యతో నట్లు కలియఁబడి క్రిందుపైనగుట—

బిజ్జ:—శివనాగుమయ్య యెవరు?

త్రిపు:—మాలవాఁడు.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! అతఁడు మాలవాఁడఁట గదా! అయ్యో! ఇది నీమహత్తుకుఁ దగినట్లుగా లేదు. వానినిఁ దాఁకినబట్టలతోనే మమ్మునుఁ దాఁకుదువు. మఱల స్నానముచేయకుండ రాజసౌధమునకు వచ్చెదవు.

త్రిపు:—బసవేశ్వరా! ఈపంచమసంసర్గదూషిత శరీరుఁడవై దేవాలయములకుఁ బోయెదవు. అచ్చట సమంత్రబీజాక్షరయుక్త యంత్రాగ్రలీలావిహారి పరమేశ్వరుని మైలపఱచెదవు.

మొ. బ్రా:—బీజాక్షరయంత్రము శక్తిసమన్వితమై యుండును. సచ్చిదానందమూర్తియైన పరమేశ్వ

రుఁడు గుణరహితుఁడే; దిక్కాలవస్త్వాద్యనవచ్ఛిన్నుఁడే. ఆపరమేశ్వరుఁడు బీజాక్షరములుగా వికారము పొందినంతనే వానికి నియమ మేర్పడుచున్నది.

రెం. బ్రా:—ప్రత్యుపాధికి నియమము లున్నవి. నియమాతీతుఁడైన భక్తుఁడు శుద్ధబుద్ధముక్త భగవంతుని చిత్కళ నుపాసింపవచ్చును. నామరూపగుణ సహితుఁడైన పరమేశ్వరుని నామరూపగుణ సహితులైన మానవులు నియమవంతులై యారాధింపవలయును. నియమము తత్త్వమార్గము ననుసరించుట.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! నీప్రవర్తన శాస్త్రవ్యతిరిక్తముగా నున్నది.

త్రిపు:—'యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్తత్తదే వేతరోజన.' బసవేశ్వరా! నీకుఁ జెల్లుబడియైనది యందఱకుఁ జెల్లుబడి కాదు. నిన్నుఁజూచి ప్రతివాఁడును శివభక్తుఁడనని శివమెత్తి లోకమంతయు మాలకూడు చేయును.

బస:-రాజా! ఈ బ్రాహ్మణులు శాస్త్రవేత్తలా? వీరిది మతమా! వీరుశాసకులా! శివనాగుమయ్య మాలవాఁడా? లింగము ధరించినవానికిఁ గులము లేదు; గుణము లేదు, నామరూపములు లేవు. శివనాగుమయ్య సంకల్పించినచో నిప్పుడే ప్రళయము రాఁగలదు. శివనాగుమయ్య నెవ రనుకొనుచున్నారు? త్రిపురాసుర సంహారము చేయుఁగాలరుద్రుఁడు.నందీశ్వరుఁడు ప్రచండమూర్తి యగుచున్నాఁడు. కాలిగిట్టలతో ధరిత్రియెల్లఁ గ్రక్కదలించి శృంగశిఖరములతో నక్షత్రగోళములు గుద్దాలింపఁ బోవుచున్నాఁడు. హరహర మహాదేవ! శంభో శంకర! (కత్తిదూసి) నాల్గులక్షల వీరశైవులున్నారు. ప్రతివాఁడును సాక్షాచ్ఛంకరుఁడే. రాజా! ఒక్కశివునకు మడివాలు మాచయ్యకు దద్దరిల్లిపోతివి. నాల్గులక్షలమంది రుద్రులు నీరాజ్యమును, రాజ్యమునందలి భవులను జించిచెండాడెదరు. ఓయీ బ్రాహ్మణులారా! శాస్త్రోపన్యాసములు చేసెదరు. భవులకు నామరూపము లున్నవి. భవులమనస్సులలోఁ బరమశివునకు గుణము లున్నవి. శివభక్తులు పరమశివునే యెఱుఁగుదురుగాని వాని గుణములు, వాని నామరూపము లెఱుఁగరు. ఓయీ! రాజునకుఁ గోపమెక్కించి బసవని దండింపఁజేయఁ జూచెదరా?

త్రిపు:—అమాత్యశేఖరా! మాయుద్దేశ్య మది కాదు. శివనాగుమయ్యతో మీరు కలసిమెలసి తిరుగుచున్నచో లోకమున వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములు చెడిపోవును.

బస:—వర్ణాశ్రమాచారధర్మములు మీకృత్రిమ బ్రాహ్మణులు కల్పించినవి. వానిని నేను నిర్మూలము చేసెదను. హరహర మహాదేవ శంభో శంకర.

శివా మహేశ్వర ప్రచండతాండవ కాలరుద్ర శివ శంభో శంకర
వర్ణాశ్రమసంహారక దేవా ! ప్రళయతాండవారంభ భయంకర- శివా.
త్రిపురాసురసంహార కాలపరిదీప్త భయంకరచాపమండలా
దుష్టకంఠరుధిరావసేకపరిధూసర దేహ శివా శివా హర- శివా.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! శాంతింపుము, శాంతింపుము. బ్రాహ్మణు లన్నది యొకటి. నీ కోపకారణము మఱొకటి. నాగుమయ్య మాలవాఁడని వా రనుచున్నారు. నీవు బ్రాహ్మణసంహారము చేయుదు ననుచున్నావు. నీవు సంహారము తరువాతఁజేసినఁ జేయవచ్చును. నాగుమయ్య మాలవాఁడగునా, కాదా?

బస:—భక్తులకుఁ గులభేదము లేదు. వారు బ్రాహ్మణులకన్నఁ బవిత్రులు.

త్రిపు:—వట్టిమాటలతో నైనచో మీశివభక్తులందఱికన్నను బ్రాహ్మణులే పవిత్రులు.

ఉభయసంధ్యాప్రణిష్ఠామహానిధులును
ఉభయభిన్నాత్మపరివివేకోగ్రమతులు
బ్రాహ్మణులు పవిత్రతములు వారికన్న
దివిచికొందురె నుతి యశాస్త్రీయమతులు.

బస:-రాజా! ఆమాటమీఁదనే నిలువుమనుము. నాగుమయ్య మాలవాఁడంటిరికదా! మాలతన మాతని యాత్మకున్నదా, శరీరమున కున్నదా?

త్రిపు:—శరీరము నాత్మయు నొకదాని నొకఁడంటుకొని యుండును. రెంటిని విడదీసిన మహాయోగికి నాత్మ మాల కాదు; శరీరమే మాల. ప్రారబ్ధసమనుప్రాప్తమైన యీశరీరమునకుఁ గులభేదము పోదు. ఈ దేహాంతమున యోగి ముక్తుఁడు కావచ్చును. దేహాశ్రయదోషము దేహ మున్నంతవఱకును బోదు. ప్రతిమాలవానిలోను బరమాత్మ లేదు.

మొ. బ్రా:—పరమాత్మ యున్నచోట మాకభ్యంతరము లేదు.'చండాలోఽస్తు సతు ద్విజోఽస్తుగురురిత్యేషా మనీషా మమ' యని శ్రీశంకరులు పంచమ శరీరగత ముక్త జీవునిగుఱించి చెప్పిరి. ప్రతి మాలవానినిగుఱించి చెప్పలేదు.

బస:—శివనాగుమయ్య శరీరము పంచముని శరీరము కాదు. అది పాలవెల్లి; గంగాధుని క్షీరమును గంగాంబువులును స్వతఃపవిత్రములుగదా!

రెం. బ్రా:—అతనిశరీరమునుండి మీరు క్షీరము లుత్పాదింతురేని మే మంగీకరింతుము.

బస:—ఇదిగో, (నాగుమయ్యచేతులు పట్టుకొని పిండును, పాలు స్రవించును.) ఓయీ! బ్రాహ్మణుఁడా! ఇదిగో శివనాగుమయ్య మాలయంటివికదా! నీవు చేతులు పిండి పాలు కురిపింపుము. లేనిచో నిన్ను నేను గెలిచినట్లు వాదములో గెలిచినవా రోడినవారి శిరశ్ఛేదము చేయించవచ్చును. మీశిరశ్ఛేదములు చేయించెదను. నీవు మాలవాఁడవా? నాగుమయ్య మాలవాఁడా?

రెం. బ్రా:—పాలు పిండింతు నని నీవే చెప్పితివి. పిండింపు మంటిని. పిండించితివి. నాగుమయ్య శరీరము పవిత్రమైనచో నీవును నాగుమయ్యయుఁ గలిసి తిరుగ వచ్చును. రాజు మి మ్మిద్దఱను దల కెక్కించుకొన వచ్చును. నేను బ్రహ్మనిష్ఠుఁడను. నీవు నాతల నెగుర వేయించెదవేని నేనుజెడను. కల్లబొల్లి గారడీలతనము మతముగాఁ బ్రకటించెదవు.

బిజ్జ:—బ్రాహ్మణుఁడా! ఓడిపోయి యెందుల కట్లు పరాక్రమించెదవు?

బ్రా:—మహాప్రభూ! బసవేశ్వరుఁడు మహాభక్తుఁడు. ఆయనదగ్గర కొన్నిమహత్తులు కలవు. అది మతము కాదు.

(నిష్క్రమించును.)

బిజ్జ:—భట్టారకా! మీ రేమనెదరు?

త్రిపు:—అయ్యా! మే మోడిపోతిమి. శివనాగుమయ్య మాలవాఁడు కాదని యొప్పుకొనుచున్నాను. బసవా! నీపరిశుద్ధతను శంకించినందులకు క్షమింపుము.

బస:—మీరు వేయిమంది వేయిమాట లన్నను శివభక్తులకుఁ గొఱంతలేదు. నాహృదయమునందు మీమూలముగ వృథాగాఁ గోపభావము చెలరేఁగినది. నే నిట్టికోపము ప్రకటించినందులకుఁ బ్రాయశ్చిత్తము చేసికొనవలయును. నామనస్సు కల్లోలితమైనది.

బిజ్జ:—బసవేశ్వరా! క్షమింపుము, క్షమింపుము.

శమదమాచార సంపత్తిషట్క సహిత
మృదుల శాంతాచ్ఛవార్నిధి యెడఁద నీది
విమత భావతిమింగిల భ్రమణకలుష
వంతముగఁ జేసి కల్లోలపఱచినాము.

దేవా! క్షమింపుము.

బిజ్జ:—బసవా! మేము నిష్క్రమించుచున్నాము. నీవు సచ్చిదానందరూపుఁడవై నీలో నీవే రమింపుము.

(బసవఁడు వినా యందఱును నిష్క్రమింతురు.)

బస:—సంగా! సంగ! నాహృదయమునుండి యీకోపాదులైన నీచగుణములను దొలఁగింపుము. ఈ నీ సేవకుఁడు దుష్టమార్గములఁ బడిపోవుచున్నాఁడు. దిద్దుకొనుము.

నీల:—(ప్రవేశించి)

శివజటాజూటిలోఁ జిందుబుసగలగంగ
శిశిరతామూర్తియై చెమ్మగిల్లినదీ
తరిమంచుకొండకూఁతురు మేను తాఁకఁగాఁ
జలువపులకల శివుఁడు జలదరించాడూ—శివజటా.
చిన్నారిజాబిల్లి చిలుకుఁదేనెలవాఁక
శివునొసలి కనుమంట చెమ్మయంటికినదీ
వెండిమలజాపీఁట నిండువాఁగులచలువ
దండిచలువదనాలు గండరించినదీ—శివజటా.

బస:—నీలా! రత్నము లేమిచేసితివి?

నీల:—అమ్మ చీరచెఱఁగున కంచుగా కుట్టాను.

బస:—నీలా! అమ్మతో చెప్పావా?

నీలా:—ఏమని?

బస:—రత్నాలు బసవఁడు కుమ్మిపెట్టాడని.

నీల:—చెప్పాను, చెప్పాను.

అమ్మకనుగోనలో చెమ్మగిలి చిరుజాలి
కుమ్మ బసవనిమీఁద కోపగించినదీ—శివజటా.
అమ్మ తెలిపలువరుస చిమ్మచందురువెలుఁగు
కుమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించితదీ-శివజటా.
అమ్మపయ్యెదచెంగు గుమ్మగా ముడుతలై
క్రుమ్మ బసవనిమీఁదఁ గోపగించినదీ-శివజటా.
బరువుచే నెగురని పైఁటఁ జూచిన యమ్మ
గాలి బసవనిమీఁద కారుపూనినదీ-శివజటా.

బస:—నీలా! నీల! నేను ని న్నేఱుమంటినా? నిన్ను పైఁటకొంగు కంచుగా తీర్చమంటినా?

నీల:—నవ్వుతూఅన్నాను, నవ్వుతూ అన్నాను. వట్టిదే.

అమ్మరతనపుఁబైఁట హొసమొలుకఁగఁ జూచి
చిన్ని బసవనచేఁత చిత్తగించినదీ—
రతనాల తళతళల మతి సంతసిలి తల్లి
మించు బసవనిచేఁత మెచ్చుకొన్నాదీ—శివజటా.

(తెర.)